

*Raxmatov Abduvali Abdulxakimovich*

*Chilonzor tumani MMTB tasarrufidagi 200-sonli IDUM o'quv ishlaribo'yicha direktor o'rinbosari*

Har qanday davlatning transport tizimida temir yo'llar asosiy o'rin tutadi va O'zbekiston ham bundan mustasno emas. O'zbekiston temir yo'l transporti tarixi yuz yildan ortiq davom etadi va mintaqadagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir.

O'zbekiston temir yo'llari» AJ oldida mamlakatimiz hududida qolaversa qo'shni davlatlar o'rtasida xalq xo'jaligi yuklarini tashish masalasi qo'yilgan. O'ta jiddiy mas'uliyatli masala tarmoqni isloh qilish, sifatni oshirish va uni dunyo standartlari darajasiga ko'tarishni talab etadi. Ushbu murakkab masalalar hayotga keng ko'lamli texnik va texnologik o'zgartirishlar kiritishni talab etadi, O'zbekiston Respublikasi hukumatining doimiy qo'llab-quvvatlashi bilan ushbu muammolar xal etib kelinmoqda.

O'zbekiston hududida birinchi temir yo'l izlari 19-asr oxirida, 1887-yilda Toshkent-Farg'ona liniyasi ochilganda paydo bo'lgan. Bu yo'l mintaqaning Rossiya imperiyasining iqtisodiy tizimiga integratsiyalashuvida, tovarlar va odamlarning tashishini ta'minlashda muhim qadam bo'ldi. Temir yo'llarning qurilishi qishloq xo'jaligi, savdo va sanoatning rivojlanishiga xizmat qildi.

1922-yilda Sovet Ittifoqining tashkil topishi bilan O'zbekistonda temir yo'l tarmog'ining faol rivojlanishi boshlandi. 30-50-yillarda Toshkentni boshqa muhim shahar va viloyatlar bilan bog'lovchi bir qancha yangi liniyalar qurildi. Temir yo'l qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tashishning asosiy vositasi bo'lib, respublikaning iqtisodiy gullab-yashnashiga xizmat qildi.

O'zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so'ng bir qator muammolarga duch keldi, jumladan, eskirgan infratuzilmasini modernizatsiya qilish zarurati. Hukumat temir yo'llar holatini yaxshilash, harakatlanuvchi tarkibni yangilash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan qator islohotlarni boshlab yubordi. Temir yo'l tarmog'ini rivojlantirish va ulardan foydalanish mas'uliyatini o'z zimmasiga olgan "O'zbekiston temir yo'llari" yangi milliy operatorning tashkil etilishi muhim qadam bo'ldi.

Davlatimiz rahbariyati mustaqillikning ilk yillaridanoq har tomonlama temir yo'l tarmog'ini mamlakatning iqtisodiyotida qon tomir tizimi sifatida qo'llab-quvvatladi. Moddiy texnik bazani rivojlantirish va mustahkamlash sharoitlari yaratildi, dunyoning barcha temir yo'l kompaniyalari bilan hamkorlik ishlari, ichki manbaalardan samarali foydalanish, xorijiy investorlarning investitsiyalarini jalb qilish, harakat tarkibi va tortuv texnikalarini modernizatsiya qilish ishlari yo'lga qo'yildi [1 – 4].

Temir yo'llar O'zbekiston transport infratuzilmasining muhim elementi bo'lib qolmoqda. Ular nafaqat ichki, balki xalqaro yuk tashishni ham ta'minlab, mamlakatimizni qo'shni davlatlar va xorijiy davlatlar bilan bog'laydi. O'zbekistonda Trans-Sibir yo'li va Ipak yo'li kabi xalqaro transport yo'laklari faol rivojlanmoqda, bu savdo va sarmoya uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda temir yo'l infratuzilmasini modernizatsiya qilish, jumladan, yangi tezyurar liniyalarni qurish va vokzallarni ta'mirlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur chora-tadbirlar yo'lovchilarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish va yuk tashish raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, hukumatimiz shahar atrofi va shahar temir yo'l yo'nalishlarini rivojlantirishni rejalashtirmoqda, bu transportning qulayligini yaxshilashga va avtomobil transportidagi yukni kamaytirishga yordam beradi.

Hozirgi kunda temir yo'l transporti xalqaro tashish vositalari orasida yetkachi o'rinlarni egallab kelmoqda. Temir yo'l transportirovkaning ixcham vositalaridan biri hisoblanadi. Temir yo'lning asosiy birligi – bu vagon. Vagonning funksional imkoniyatlari turlicha, u odamlarni tashish uchun mo'jallangan bo'lishi mumkin, shuningdek unda ma'lum darajadagi yuklar transportirovka qilinadi. Hozirda temir yo'l transporti har xil turdagi vagonlardan foydalanadi: yo'lovchi yaxlitmetalli, bagajli yaxlitmetalli, yopiq vagon, yarimvagon, sistema, refrijerator vagonlari va refrijerator seksiyalari, maxsus vagonlar.

So'ngi bir necha yil ichida MDH hududida innovatsion vagonlarni ulushi sezilarli darajada oshib, oddiy vagonlarni ishlab chiqarish ikkinchi darajaga o'tib qoldi. Yangi avlod vagonlari yuqori texnik xususiyatlarga ega bo'lib, tashish xarajatlarini kamaytiradi va temir yo'llarning o'tkazish imkoniyatini oshiradi.

Mamlakatda yuk tashishga bo'lgan talabni o'sishiga muvofiq ravishda yuk vagonlariga bo'lgan talabni ortib borishini hisobga olgan holda, yuk vagonlarini yetishmovchiligini hal qilish yechimlaridan biri bu yangi innovatsion yuk vagonlarini yaratish va ishlab chiqarishdir.

Qo'yilgan vazifalarni yechishda ishlab chiqarish xarajatlarini va transport ishlab chiqarish infrastrukturasi, ekspluatatsiyadagi va qurilishdagi kommunikatsiya ob'ektlari xajatlarini kamaytirish, ya'ni materiallar, xom ashyo va energoresurslardan tejamli foydalanishni ta'minlovchi zamonaviy resurs tejamkor texnologiyalarni kiritishni nazarda tutadi.

Xozirgi kunda «O'zbekiston temir yo'llari» AJning yetakchi korxonalari («QMZ» ShK, «AMZ» ShK, «TashVSRZ» OAJ) tomonidan 1520 mm koleya kengligidagi temir yo'l tarmoqlari uchun yangi yuk va yo'lovchi vagonlarini qurish jarayoni o'zlashtirilmoqda. Ushbu chora-tadbirlar mamlakatga import hajmini qisqartirib, mineral resurslar, gaz, neft, rangli metallar, qurilish materiallari va boshqa qimmatbaxo qazilma boyliklarga ega joylarni kompleks o'zlashtirishda, hamda yangi ish joylarini yaratishga sharoit yaratib aholini bandligini, ularni daromadi va moddiy farovonligini ta'minlaydi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). 2 tom. Mas'ul muharrirlar: Abdullayev R., Rajabov Q., Rahimov M. -Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Mahkamov S., Odilov A. O'zbekiston tarixi fanidan ma'ruzalar texnologik xaritalari. - Toshkent.: Fan va texnologiya, 2012.
3. 2017-2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.